

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 25 oktober 1940 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem.

(2:a avd.)

I propositionen nr 46 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 4 oktober 1940, föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna de i statsrådsprotokollet omnämnda två avtalen med därtill hörande tilläggsavtal avseende förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem, *dels ock* medgiva, att av anslaget till statens vattenfallsverk för inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar må för gäldande av de i avtalen överenskomna ersättningarna tagas i anspråk ett belopp av 104,000 kronor.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Fallhöjden i Tännforsen uppgår till 36.5 meter eller, räknat i enkel strand, 73 meter. Tännforsens högra strand angränsar hemmanet Bodsjöedet 1², som tillhör fru Ellen Lithander. Till Tännforsens vänstra strand gränsar en vid laga skifte å fyllnadsjorden Gravadalen för delägarnas gemensamma räkning avsatt samfällid upplags- och fiskeplats. Fyllnadsjorden Gravadalen tillkommer byarna Björnänge och Viken. Å en Ellen Lithander tillhörig fastighet, Björnänge 2⁸, belöpa 10.71 procent i fyllnadsjorden och å två advokaten Erik Selander tillhöriga fastigheter, Viken 1¹⁵ och Viken 1¹⁸, en andel däri av 9.35 procent.

Genom ett godkännande av två mellan vattenfallsstyrelsen samt Ellen Lithander och Erik Selander träffade avtal skulle, framhåller *vattenfallsstyrelsen* i skrivelse den 1 augusti 1940, kronan komma att bliva ägare till, förutom ett område om cirka 6.3 har av hemmanet Bodsjöedet 1², sammanlagt 60 procent av den totala fallhöjden i Tännforsen. Det pris, för vilket fallandelarna kunde förvärfvas, utgjorde 90,000 kronor för Ellen Lithanders andel och 14,000 kronor för Erik Selanders andel. Då den till förvärv ifrågasatta vattenkraften motsvarade omkring 2,000 9-månadershästkrafter, skulle det sammanlagda priset uppgå till 52 kronor per dylik hästkraft, vilket vattenfallsstyrelsen ansåge skäligt med hänsyn till föreliggande utbyggnads- och regleringsmöjligheter.

Emellertid hava vissa förbehåll gjorts i det med Ellen Lithander ingångna avtalet. Härom anför vattenfallsstyrelsen:

Ellen Lithander, som haft en icke obetydlig inkomst i inträdesavgifter från besökande turister, som velat bese vattenfallet, har icke velat avstå från denna inkomstkälla. Därför har hon i avtalet lämnats rätt att under 30 år framåt i samma omfattning som förut nyttja den försälda fastigheten i turistsyfte. För att förebygga att vattenfallets värde ur skönhetsynpunkt under nämnda tid väsentligt förringas, hava vissa utbyggnadsvillkor stipulerats, som måste följas under nämnda tid. Med undantag av en bestämmelse om begränsning av den vattenmängd, som avledes ur fallet, äro emellertid förbehållen av den art, att de under alla förhållanden skulle hava iakttagits av vattenfallsstyrelsen, som givetvis själv kommer att sörja för att fallets naturskönhet icke onödigt skadas. Även den stipulerade begränsningen av den under de närmaste 30 åren uttagbara vattenmängden till 10 kubikmeter i sekunden är ofarlig, enär fallet med all sannolikhet icke kommer att utbyggas förrän om några decennier. Redan med den angivna vattenmängden av 10 kubikmeter i sekunden skulle man emellertid kunna tillgodose kraftbehovet för den närmast liggande sektionen av statsbanorna.

Under åberopande av det anförda har vattenfallsstyrelsen hemställt om godkännande av avtalen och anvisande av erforderliga medel.

Länsantikvarien i Jämtlands län har å föreningen Heimbygdas naturskyddsnämnds vägnar ingivit en skrift, vari hemställts, att vattenfallsstyrelsens framställning icke måtte bifallas utan att i stället en utredning må komma till stånd med syfte att såsom nationalparksområde avsätta Tännforsen med lämpligt omkringliggande område.

Vidare hava *byamännen i Nordhallen, Staa och Renneberg* i skrivelse den 25 augusti 1940 yrkat, att Kungl. Maj:t icke måtte godkänna de mellan styrelsen samt fru Lithander och advokaten Selander ingångna avtalen. I skrivelsen göres för byamännens räkning anspråk gällande på såväl rätt till fisket i Tännforsen som på andel i vattenrätten till forsen. Byamännen hava tillkännagivit sin avsikt att bringa dessa anspråk under domstols prövning.

I utlåtande den 26 september 1940 har *vattenfallsstyrelsen*, efter verkställd utredning i ämnet, bestritt de av nyssnämnda byamän framförda anspråken. Med hänsyn till deras ådagalagda avsikt att bringa rättsfrågan under domstols prövning har vattenfallsstyrelsen emellertid ansett sig böra taga fasta på ett hos styrelsens fångesmän utverkat erbjudande att ikläda sig huvudparten av de ekonomiska riskerna för en ogynnsam utgång av en rättegång. Enligt mellan parterna träffade överenskommelser befrias sålunda vattenfallsstyrelsen från skyldighet att på de i avtalen bestämda tidpunkterna utbetala större del av kontrakterade likvider än vad angår förvärvet från fru Lithander, trettiotusen kronor och, vad angår förvärvet från advokaten Selander, niotusen kronor. Återstoden av likviderna får mot en ränta av 5 procent hos vattenfallsstyrelsen innestå i avbidan på rättsfrågans definitiva lösning, och ersättningsarna skola, om någon del av den vattenrätt, som antagits åbelöpa fångesmännen, frånvinnes styrelsen, reduceras i förhållande till uppkommande minskning i förvärvad fallhöjd.

I överenskommelsen med fru Lithander har jämväl ett förtydligande tillägg gjorts rörande den nyttjanderätt till markområdet vid Tännforsen, som hon förbehållit sig. Genom detta förtydligande har förklarats, att i nyttjande-

rätten till nämnda område innefattas jämväl rätt att å området uppföra byggnader och andra anordningar för turiströrelse under förutsättning bland annat, att anordningarna icke göras mera omfattande än de vid Tännforsen redan förefintliga anordningarna av dylikt slag. Sistberörda anordningar hava uppförts av Svenska turistföreningen, som sedermera överlätit dem på Jämtlands turistförening.

Under hänvisning till vad sålunda förekommit och under anmärkande, att tidsfristen för de ifrågavarande avtalens godkännande från Kungl. Maj:ts sida enligt överenskommelse förlängts till den 1 november 1940, har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte godkänna avtalen med de därtill uppgjorda tilläggsöverenskommelserna.

Föredragande departementschefen har för egen del anfört följande.

Det nu ifrågasatta förvärvet av något mer än hälften av vattenrätten i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem är icke nödvändigt för att tillgodose vattenfallsstyrelsens för den närmare framtiden föreliggande behov av vattenkraft. Styrelsens förslag ingår endast såsom ett led i styrelsens strävanden att söka förvärva så stor andel som möjligt i de vattendrag, i vilka kronan förut äger intressen. Såsom styrelsen erinrat om är kronan ägare till de nedanför Tännforsen belägna omkring 40 meter höga Ristafallen. Några planer på en omedelbar utbyggnad av Tännforsen föreligga icke. Att frågan om ett förvärv av fallet nu aktualiserats beror bland annat därpå, att vattenfallsstyrelsen räknat med att fallet skulle kunna komma att förvärfvas av något enskilt intresse, därest kronan avvisade tillfället att nu förvärva vattenrätten.

Vid en framtida exploatering av vattenfallet ligger det i sakens natur, att stor hänsyn måste tagas till det förhållandet, att Tännforsen är ett av Sveriges vackraste och mest kända vattenfall. På grund av sin lättillgängliga belägenhet besökes också fallet årligen av stora skaror turister. En framtida utbyggnad av fallet bör därför ske på sådant sätt, att fallets stora skönhetsvärden i möjligaste mån bevaras. De naturliga förutsättningarna härför äro enligt vad jag inhämtat ganska goda. Uppenbart är emellertid, att ett tillvaratagande av dessa möjligheter icke kan ske utan att detta i motsvarande mån inkräktar på fallets utnyttjande för energiutvinning. Enligt min mening föreligga dock större garantier för att en rimlig avvägning mellan naturskydds- och de produktiva vattenkraftsintressena sker, om utbyggnaden äger rum i statens hand än i enskilda intressenters.

På grund av nu anförda synpunkter anser jag i likhet med vattenfallsstyrelsen det önskvärt, att staten, därest villkoren för förvärvet kunna anses godtagbara, förvärvar den ifrågasatta vattenrätten i Tännforsen.

Vidkommande villkoren för inköpet torde de preliminärt avtalade köpeskillingarna, tillhoppa 104,000 kronor, visserligen kunna anses tämligen höga med hänsyn till, bland annat, att fallet icke kan i förutsatt omfattning utnyttjas förrän om 30 år. Då vattenfallsstyrelsen emellertid anser priset skäligt, vill jag icke motsätta mig att detsamma godtages.

Mot den i avtalet med fru Lithander medgivna rätten för henne att under 30 år få ekonomiskt utnyttja fallet såsom turistattraktion kunna givetvis ur vissa synpunkter invändningar resas. Ett förvärv av vattenrätten utan angivna förbehåll skulle emellertid enligt vad jag inhämtat medföra ett så avsevärt mycket högre inköpspris, att jag icke anser ett dylikt förvärv försvarligt i nu rådande statsfinansiella läge. Emellertid torde ett förvärv av vattenrätten på nu föreslagna villkor icke innebära hinder för att förhandlingar om nyttjanderättens

upphörande sedermera kunna upptagas, därest statsmakterna så skulle finna lämpligt.

De övriga i avtalen upptagna villkoren ha ej givit mig anledning till erinran. Vad angår det från byamännen i Nordhallen, Staa och Rennberg framförda påståendet, att säljarna icke skulle vara ägare till hela den rätt, som omfattas av avtalen, synes detta icke böra utgöra hinder för ett godkännande av avtalen från kronans sida. Såsom av den föregående redogörelsen framgår ha nämligen genom de särskilda tilläggsavtalen med säljarna skapats garantier för att kronan icke kommer att löpa någon egentlig ekonomisk risk, därest mot förmodan domstol i slutligt utslag skulle finna byamännens uppfattning i rättsfrågan helt eller delvis riktig.

De avtalade köpeskillingarna torde lämpligen böra utgå av anslaget till inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar. Med hänsyn till förutsättningarna för anslagets disposition lär emellertid riksdagens medgivande böra inhämtas.

Då de föreliggande avtalen äro förfallna, därest de icke godkännas av Kungl. Maj:t före den 1 november 1940, torde ärendet böra bliva föremål för skyndsamt behandling från riksdagens sida.

Tilläggas må, att *Jämtlands turistförening* i en den 4 oktober 1940 dagtecknad promemoria protesterat mot den fru Lithander medgivna rätten att under ytterligare 30 år upptaga avgift för besök vid fallet ävensom att där uppföra byggnader och andra anordningar för turiströrelse.

Utskottet.

I likhet med departementschefen finner utskottet ur skilda synpunkter önskvärt, att staten förvärvar den ifrågasatta vattenrätten i Tännforsen.

Beträffande de föreliggande avtalen hava inom utskottet yppats betänkligheter med avseende å den fru Lithander medgivna rätten att under trettio år framåt få ekonomiskt utnyttja fallet såsom turistattraktion och uppföra för ändamålet erforderliga byggnader och andra anordningar. På grund av vad departementschefen härutinnan anfört och utskottet i övrigt inhämtat har utskottet likväl ansett sig böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt utskottets uppfattning kan det emellertid ifrågasättas, huruvida icke utövändet av den fru Lithander tillerkända rätten att uppföra byggnader eller andra anordningar för turiständamål bör göras beroende av att överenskommelse därom kan träffas med *Jämtlands turistförening*, som är ägare till de nu befintliga byggnaderna vid fallet ävensom den därtill ledande tillfartsvägen från allmänna landsvägen. Innan avtalen av Kungl. Maj:t definitivt godkännas, synes det utskottet därför böra övervägas, huruvida icke en komplettering i nu nämnda hänseende bör komma till stånd.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet ovan anfört godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 4 oktober 1940 omförmälda två avtalen med därtill hörande tilläggsavtal, avseende förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem;

b) medgiva, att av anslaget till statens vattenfallsverk för inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar må för gäldande av de i avtalen överenskomna ersättningarna tagas i anspråk ett belopp av 104,000 kronor.

Stockholm den 25 oktober 1940.

På andra särskilda utskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Berling*, *Larsson* i Varberg, *Anderberg*, *Ekströmer*, *Andersson* i Rixö och *von Heland*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Åqvist*, *Andersson* i Tungelsta, *Närlinge*, *Lindberg* i Umeå, *Lundberg*, *Ericsson* i Sörsjön, *Pettersson* i Rosta, *Karlsson* i Munkedal och *Eriksson* i Frägsta.
